

УДК 347.965

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-34-43](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-34-43)

Оніщик Юрій Віталійович доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2, м. Київ, 01011, тел.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>

Коваль Ольга Миколаївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2, м. Київ, 01011, тел.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена впливу міжнародного законодавства на правове забезпечення діяльності адвокатури України. Розкрито сутність та наведено ознаки міжнародних стандартів організації та діяльності адвокатури. Запропоновано під міжнародними стандартами організації та діяльності адвокатури розуміти передбачені міжнародно-правовими актами особливості організації та здійснення адвокатської діяльності.

Здійснено аналіз міжнародних правових документів у сфері організації та здійснення адвокатської діяльності. Обґрунтовано, що міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатури знаходять відображення в міжнародних актах універсального і регіонального рівнях. Міжнародні акти універсального і регіонального рівнів класифіковано на міжнародні документи, які регулюють адвокатську діяльність опосередковано, та, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури. Встановлено, що джерелами регламентації міжнародних стандартів адвокатури є документи ООН, Ради Європи, а також корпоративних міжнародних структур адвокатури. До міжнародних актів, які регулюють організацію та діяльність адвокатури опосередковано, віднесено міжнародні документи спрямовані на захист прав людини загалом. Ця категорія міжнародних актів регламентує право особи на отримання професійної правничої допомоги. Серед міжнародних актів, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури, виокремлено документи корпоративних міжнародних структур адвокатури. Охарактеризовано основні положення цих міжнародних правових актів та їх значення на правове забезпечення діяльності адвокатури України.

Констатовано, що міжнародні документи, які регламентують організацію та діяльність адвокатури, є основою для вітчизняного законодавства та правозастосовної практики. Тому подальше врахування міжнародних стандартів організації та діяльності адвокатури у вітчизняному законодавстві буде сприяти гармонізації та ефективності законодавства у цій сфері.

Ключові слова: адвокатура, міжнародні стандарти, правове забезпечення, міжнародні акти універсального рівня, міжнародні акти регіонального рівня.

Onishchuk Yuriy Vitaliyovych Doctor of legal sciences, professor, head of the Department of private and public law, Kyiv National University of Technologies and Design, Mala Shyianovska St. (Nemyrovycha-Danchenka), 2, Kyiv, 01011, tel.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>

Koval Olga Mykolayivna Candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the Department of private and public law, Kyiv National University of Technologies and Design, Mala Shyianovska St. (Nemyrovycha-Danchenka), 2, Kyiv, 01011, tel.: (044) 256-29-98, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

IMPACT OF INTERNATIONAL STANDARDS ON THE LEGAL SUPPORT OF THE ACTIVITIES OF THE BAR OF UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the influence of international legislation on the legal support of the Ukrainian bar. The essence and features of international standards of the organization and activity of the bar are revealed. It is suggested that the international standards of the organization and activity of the legal profession should be understood as the features of the organization and implementation of the legal profession provided for by international legal acts.

The analysis of international legal documents in the field of organization and implementation of advocacy activities was carried out. It is substantiated that the international standards of the organization and activity of the bar are reflected in international acts at the universal and regional levels. International acts of the universal and regional levels are classified into international documents that regulate advocacy activities indirectly, and those that directly relate to the organization and activities of advocacy. It has been established that the sources of regulation of international standards of advocacy are documents of the UN, the Council of Europe, as well as corporate international structures of advocacy. International acts that regulate the organization and activities of the bar indirectly include international

documents aimed at the protection of human rights in general. This category of international acts regulates the right of a person to receive professional legal assistance. Among the international acts that directly concern the organization and activity of the bar, documents of corporate international structures of the bar are singled out. The main provisions of these international legal acts and their significance for the legal support of the activity of the Ukrainian Bar Association are characterized.

It was established that international documents regulating the organization and activity of the bar are the basis for domestic legislation and law enforcement practice. Therefore, further consideration of international standards of the organization and activity of the bar in domestic legislation will contribute to the harmonization and effectiveness of legislation in this area.

Keywords: advocacy, international standards, legal support, international acts of the universal level, international acts of the regional level.

Постановка проблеми. Важлива роль у формуванні дієвої вітчизняної правозахисної системи відведена адвокатурі України – недержавному самоврядному інституту, що забезпечує здійснення захисту прав, свобод і законних інтересів людини як основної цінності правової держави. Одним із елементів підвищення ефективності діяльності адвокатури є застосування міжнародних стандартів функціонування цього правозахисного інституту, оскільки законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність має узгоджуватися з положеннями міжнародних правових актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням правового забезпечення діяльності адвокатури присвячені праці таких учених, як М.Р. Аракелян, Н.М. Бакаянова, Т.Б. Вільчик, С.С. Калинюк, В.О. Святоцька, І.Я. Семенюк, О.Г. Яновська та ін. Однак в умовах розвитку та оновлення законодавчої бази, стан правового забезпечення діяльності адвокатури потребує постійного перегляду та аналізу з метою визначення можливих шляхів його удосконалення та оптимізації.

Мета статті – з'ясування впливу міжнародних стандартів на правове забезпечення функціонування адвокатури, обґрунтування їх значимості та доцільності застосування в національному законодавстві.

Виклад основного матеріалу. У юридичній науці міжнародні правові стандарти з онтогносеологічних та функціональних позицій означають єдині принципи і норми щодо поведінки суб'єктів права, які зафіксовані в основних джерелах міжнародного права як універсальних, так і в регіональних правових актах; оптимальні юридичні вимоги стосовно правових систем держав-учасниць міжнародного співтовариства; найкращі правові досягнення міжнародного права та співробітництва держав-членів міжнародної спільноти

та держав-членів універсальних і регіональних міжнародних міжурядових організацій; зафіксовані у відповідних джерелах права у вигляді принципів і норм права; обов'язкові вимоги для держав-учасників міжнародних договорів, що містять такі правові стандарти; основу для узгодження міжнародного і національного права [1, с. 667].

В.О. Святоцька до характерних ознак міжнародних стандартів організації та діяльності адвокатури відносить такі: 1) вони є системою правил, які встановлюють типовий зразок (тобто правову модель) формування та функціонування адвокатури, вимог до кваліфікації, професійної та особистої поведінки адвоката і відображають особливості адвокатської діяльності; 2) стандарти адвокатури ґрунтуються на загальноновизнаних цінностях адвокатської діяльності, закріплених у міжнародних, регіональних та національних правових актах; 3) стандарти організації та професійної діяльності адвокатури базуються на звичаях і традиціях, що склалися впродовж століть адвокатської діяльності [2, с. 5].

З огляду на це, міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатури можна визначити як передбачені міжнародно-правовими актами особливості організації та здійснення адвокатської діяльності.

Міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатури знаходять відображення в міжнародних актах універсального і регіонального рівнях. Серед цих міжнародних документів доцільно виділяти міжнародні акти загального характеру, які регулюють адвокатську діяльність опосередковано, та міжнародні документи, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури.

До міжнародно-правових актів загального характеру, які регулюють організацію та діяльність адвокатури опосередковано, можна віднести міжнародні документи спрямовані на захист прав людини загалом. Ця категорія міжнародних актів регламентує право особи на отримання професійної правничої допомоги. Наприклад, Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року (у ст. 11 проголошено право на отримання професійної правничої допомоги) [3], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 року (у ст. ст. 2, 14 передбачено право на отримання професійної правничої допомоги, в тому числі на призначення захисника у кримінальному провадженні) [4], Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями від 30.08.1955 року (у ст. 93 для в'язнів закріплено право на безоплатну юридичну консультацію, приймати в ув'язненні адвоката, підготовлювати і передавати йому конфіденційні інструкції) [5], Принципи та керівні настанови щодо доступу до правової допомоги у системі кримінального правосуддя від 20 грудня 2012 року (визначено принципи своєчасного та ефективного надання допомоги, рівного доступу до правової

допомоги, незалежності осіб, які надають правову допомогу; види правової допомоги, що надаються безоплатно особам, які не мають достатньо коштів або якщо цього вимагають інтереси правосуддя)[6], Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року № 47/173 «Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином» (у принципі 17 проголошено право особи на отримання правової допомоги від адвоката, в тому числі на призначення адвоката для надання безоплатної правової допомоги) [7].

Щодо міжнародно-правових документів, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури, то серед них необхідно виділити Основні принципи, що стосуються ролі юристів [8], Стандарти незалежності юридичної професії [9] та Основні положення про роль адвокатів [10]. Перший з цих документів охоплює питання доступу до юристів та надання юридичних послуг загалом, а другий регламентує особливості незалежності юристів при виконанні професійних обов'язків. Головним міжнародним актом у сфері організації та діяльності адвокатури є Основні положення про роль адвокатів від 1 серпня 1990 року. Метою цього міжнародного акту є допомога державам-учасникам у їх завданні сприяти і забезпечувати належну роль адвокатів, яка має поважатися і гарантуватися урядами при розробці національного законодавства та його застосуванні як адвокатами, так і суддями, прокурорами, членами законодавчої та виконавчої влади і суспільством в цілому. В Основних положеннях про роль адвокатів сформульовано особливості доступу до адвокатів і юридичної допомоги, спеціальних гарантій у кримінальній юстиції, кваліфікації і підготовки адвокатів, обов'язків і повноважень адвокатів, гарантій діяльності адвокатів, свободи висловлювання й об'єднання в асоціації адвокатів, діяльності професійних асоціації адвокатів.

Значний вплив на формування стандартів адвокатури України здійснюють міжнародні акти регіонального рівня європейського простору. Серед правових актів загального характеру, які регулюють адвокатську діяльність опосередковано, ключове місце належить Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, у ч. 3 ст. 6 якої передбачено, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя [11].

На рівні Ради Європи до правових актів, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури, необхідно віднести рішення Комітету Міністрів та висновки Консультативної Ради Європейських суддів (наприклад, Рекомендація R (2000) 21 Комітету міністрів про свободу

професійної діяльності адвокатів [12], Резолюція (76) 5 Комітету міністрів про безоплатну правову допомогу в цивільних, господарських і адміністративних справах [13], Резолюція (78) 8 Комітету міністрів про безоплатну правову допомогу і юридичні консультації [14]; Рекомендація № R (93) 1 Комітету Міністрів «Про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбільш вразливих верств населення» [15], Висновок Консультативної Ради Європейських суддів (2013) 16 про відносини між судьями та адвокатами [16]). Такі рішення створюють конкретні права та обов'язки для України та забезпечують в подальшому можливість їх інтеграції до стандартів організації та діяльності адвокатури.

Враховуючи стратегію інтеграції України до Європейського Союзу доцільно серед міжнародних актів регіонального рівня виділяти правові акти Європейського Союзу у сфері організації та діяльності адвокатури.

До правових актів загального характеру, які регулюють адвокатську діяльність опосередковано, слід віднести Хартію Європейського Союзу про основні права, у ст. 47 якої проголошено, що кожній особі гарантується право на допомогу адвоката, захисника або призначення свого представника, а особи, які не мають «достатніх коштів», можуть претендувати на безоплатну правову допомогу або компенсацію витрат на адвоката [17].

Ключовими актами, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури, є Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства [18] та Хартія основоположних принципів європейської адвокатської професії [19].

У Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства визначено місце адвоката в суспільному житті, сутність правил професійної етики, принципи незалежності, довіри і особистої порядності, конфіденційності, особливості додержання правил інших об'єднань адвокатів, неприпустимі види діяльності, питання особистої реклами та інтересів клієнта, відносини з клієнтами (одержання вказівок і строк їх дії, конфлікт інтересів, регулювання розміру гонорарів, попередня виплата гонорару, правова допомога, кошти клієнта, професійне страхування), взаємовідносини з судом (застосовувані правила поведінки в суді, чесне провадження розгляду, дії у суді, невірогідні або невірні відомості), взаємовідносини з арбітрами та іншими працівниками судових органів, взаємовідносини адвокатів.

У Хартії основоположних принципів європейської адвокатської професії наведено та охарактеризовано такі принципи адвокатської діяльності: незалежність адвоката і свобода адвоката щодо ведення справи клієнта; право та обов'язок адвоката зберігати конфіденційність справ клієнта і дотримуватися професійної таємниці; уникнення конфлікту інтересів як між

різними клієнтами, так і між клієнтом і адвокатом; честь та гідність адвокатської професії, добросовісність та бездоганна репутація окремого адвоката; лояльність до клієнта; справедливе ставлення до клієнтів у питаннях гонорару; професійна компетентність адвоката; повага до колег по професії; повага до верховенства права та справедливого здійснення правосуддя; саморегулювання адвокатської професії.

Серед нормативно-правових актів Європейського Союзу, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури, надважливими є дві директиви: Директива Ради ЄС 77/249/ЄС від 22 березня 1977 року про сприяння ефективному здійсненню адвокатами свободи надання послуг та Директива 98/5/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 16 лютого 1998 року про сприяння адвокатам у здійсненні адвокатської практики на постійній основі в іншій державі-члені, ніж була отримана кваліфікація [2, с. 102]. Водночас слід зауважити, що ці директиви стосуються виключно держав-членів Європейського Союзу.

Необхідно зазначити, що міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатури були запроваджені у такі вітчизняні нормативно-правові акти: Конституція України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України. Крім цього, в Правилах адвокатської етики, затверджених звітно-виборним зїздом адвокатів України 9 червня 2017 року, передбачено, що Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства поширюється на адвокатів України при здійсненні ними адвокатської діяльності в інших країнах [20].

Висновки. Міжнародно-правові акти є однією із невід'ємних складових формування ефективного правового забезпечення діяльності адвокатури України. Міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатури відображені в міжнародних актах універсального і регіонального рівня. Серед цих міжнародних документів доцільно виділяти міжнародні акти загального характеру, які регулюють адвокатську діяльність опосередковано, та міжнародні документи, які безпосередньо стосуються організації та діяльності адвокатури. Джерелами регламентації міжнародних стандартів адвокатури є документи ООН, Ради Європи, а також корпоративних міжнародних структур адвокатури. Міжнародні документи, які регламентують організацію та діяльність адвокатури, є основою для вітчизняного законодавства та правозастосовної практики. Подальше врахування міжнародних стандартів організації та діяльності адвокатури у вітчизняному законодавстві буде сприяти гармонізації та ефективності законодавства у цій сфері.

Література:

1. Ляхівненко С.М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. Держава і право. 2011. Вип. 51. С. 666–672.
2. Святоцька В.О. Стандарти організації професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2021. 535 с.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
5. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями від 30 серпня 1955 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text.
6. Принципи та керівні настанови щодо доступу до правової допомоги у системі кримінального правосуддя від 20 грудня 2012 року. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_42613.
7. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року № 47/173 «Звіт принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu88315?an=2&ed=1988_12_09.
8. Основні принципи, що стосуються ролі юристів від 27 серпня – 7 вересня 1990 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/156416__156416.
9. Стандарти незалежності юридичної професії від 7 вересня 1990 року. URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7>.
10. Основні положення про роль адвокатів від 1 серпня 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
12. Рекомендація R (2000) 21 Комітету міністрів про свободу професійної діяльності адвокатів від 25 жовтня 2000 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf.
13. Резолюція (76) 5 Комітету міністрів про безоплатну правову допомогу в цивільних, господарських і адміністративних справах від 18 лютого 1976 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rez_76_5_1976_02_18.pdf.
14. Резолюція (78) 8 Комітету міністрів про безоплатну правову допомогу і юридичні консультації від 2 березня 1978 року. URL: viaduk.net.
15. Рекомендація № R (93) 1 Комітету Міністрів «Про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбільш вразливих верств населення» від 8 січня 1993 року. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/r_93_1_1993_01_08.pdf.
16. Висновок Консультативної Ради Європейських суддів (2013) 16 про відносини між судьями та адвокатами від 15 листопада 2013 року. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/KRES%20Vusnovok.pdf>.
17. Хартія Європейського Союзу про основні права від 7 грудня 2000 року. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yeuropejskogo-soyuzu/>.
18. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 1 жовтня 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text.
19. Хартія основоположних принципів європейської адвокатської професії від 24 листопада 2006 року. URL: <http://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf>.
20. Правила адвокатської етики від 9 червня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

References:

1. Lyakhivnenko, S.M. (2011). Mignarodni pravovi standarti: do viznachenya ponatyta ta vidovoi charakteristiki [International legal standards: to the definition of the concept and species characteristics]. *Dergava i parvo*, 51, 666–672 [in Ukrainian].
2. Svyatotska, V.O. (2021). Standarti organizacii profesiynoi diyalnosti advokaturi: porivnalno-pravove doslidgenya [Standards for the organization of the professional activity of the bar: a comparative legal study]. Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
3. Zagalna deklaracia prav ludyni vid 10 grudnya 1948 roku [Universal Declaration of Human Rights, 10, 1948] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian]
4. Mignarodniy pakt pro gromadanski ta politichni prava vid 30 serpnya 1966 roku [International Covenant on Civil and Political Rights, 30, 1966] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukrainian].
5. Minimalni standartni pravila povodgenya z vyazniami vid 30 serpnya 1955 roku [Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, 30, 1955] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text [in Ukrainian].
6. Principi ta kerivni nastanovi shodo dostupu do pravovoi dopomogi u sistemi kriminalnogo pravosudya vid 20 grudnya 2012 roku [Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, 20, 2012] (n.d.). minjust.gov.ua. Retrieved from: https://minjust.gov.ua/m/str_42613 [in Ukrainian].
7. Rezolucia Generalnoi Asamblei OON vid 9 grudnya 1988 roku № 47/173 «Zvid principiv zahistu vsih osib, yaki piddata za zatrimanu chi uvyasnenu bud-yakim chinom» [UN General Assembly Resolution No. 47/173 of December 9, 1988 «Compendium of Principles for the Protection of All Persons Subject to Detention or Imprisonment in Any Way»] (n.d.). ligazakon.net. Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu88315?an=2&ed=1988_12_09.
8. Osnovni principy, sho stosuyutsya roli yurystiv vid 27 serpnya – 7 veresnya 1990 roku [Basic principles relating to the role of lawyers, 27-7, 1990] (n.d.). zakononline.com.ua. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/156416__156416 [in Ukrainian].
9. Standarti nezalesnoi yuridichnoi profesii vid 7 veresnya 1990 roku [Basic principles relating to the role of lawyers, 7, 1990] (n.d.). ibanet.org. Retrieved from: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F68BBBA5-FD1F-426F-9AA5-48D26B5E72E7> [in English].
10. Osnovni pologenya pro rol advokativ vid 1 serpnya 1990 roku [Basic provisions on the role of lawyers, 1, 1990] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text [in Ukrainian].
11. Kovenciya pro zahist prav ludini i osnovopolognih svobod vid 4 listopada 1950 roku [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4, 1950] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
12. Rekomendacia R (2000) 21 Comitetu ministriv pro svobodu profesiynoi diyalnosti advokativ vid 25 govtnya 2000 roku [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 25, 2000] (n.d.). supreme.court.gov.ua. Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf [in Ukrainian].
13. Rezolucia (76) 5 Comitetu ministriv pro bezoplatnu pravovu dopomogu v civilnih, gospodarskih i administrativnih spravah vid 18 lutogo 1976 roku [Resolution (76) 5 of the Committee of Ministers on free legal assistance in civil, economic and administrative matters, 18, 1976] (n.d.). supreme.court.gov.ua. Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rez_76_5_1976_02_18.pdf [in Ukrainian].
14. Rezolucia (78) 8 Comitetu ministriv pro bezoplatnu pravovu dopomogu i yuridichni konsultacii vid 2 bereznya 1978 roku [Resolution (78) 8 of the Committee of Ministers on free legal aid and legal consultations, 2, 1978] (n.d.). viaduk.net. Retrieved from: viaduk.net [in Ukrainian].

15. Recomendacia № R (93) 1 Comitetu ministriv pro effektivniy dustup do zakonu i pravosudya dlya naibidnishish verstv naselenya vid 8 sichnya 1993 roku [Recommendation No. R (93) 1 of the Committee of Ministers on effective access to law and justice for the poorest sections of the population, 8, 1993] (n.d.). hcj.gov.ua. Retrieved from: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/r_93_1_1993_01_08.pdf [in Ukrainian].

16. Visnovok Konsultativnoi Radi Evropeiskih suddiv (2013) 16 vid 15 listopada 2013 roku. [Opinion of the Advisory Council of European Judges (2013) 16 on the relationship between judges and lawyers, 15, 2013] (n.d.). court.gov.ua. Retrieved from: <https://court.gov.ua/userfiles/KRES%20Vusnovok.pdf> [in Ukrainian].

17. Hartia Evropeiskogo Soyusu pro osnovni prava vid 7 grudnya 2000 roku [Charter of Fundamental Rights of the European Union, 7, 2000] (n.d.). ccl.org.ua. Retrieved from: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/> [in Ukrainian].

18. Zagalnii kodeks pravil dlya advokativ krain Evropeiskogo Soyusu vid 1 govtnya 1988 roku [General code of rules for lawyers of the countries of the European Community, 1, 1988] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text [in Ukrainian].

19. Hartia osnovopolognih principiv evropeiskoi advokatskoi profesii vid 24 listopada 2006 roku [General code of rules for lawyers of the countries of the European Community, 24, 2006] (n.d.). tomorrowlawyer.org. Retrieved from: <http://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf> [in Ukrainian].

20. Pravila advokatskoi etiki vid 9 cervnya 2017 roku [Rules of lawyer ethics, 9, 2017] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> [in Ukrainian].